

USUSRET 60. PULSKOM FILMSKOM FESTIVALU ■ PULSKI PIONIR FILMA

Stoljeće Marinkovićeve »Adrija Filma«

Domaći kinematografski snimci. Od jučer se prikazuju u kinematografu »Minerva«, uz živo interesiranje gledatelja, filmovi ovdašnjeg poduzeća Marinkovića, snimljeni na velikoj vojnoj reviji 18. kolovoza i na sahranama trojice mornara i Vice-admirala Laniusa, žrtava eksplozije na Sakordani. Sva tri filma, a osobito treći, su veoma uspješna... - oglašavale su pulske novine u rujnu 1913. godine

Dejan KOSANOVIĆ

U skoro će biti proslavljen šezdesetogodišnji jubilej Pulskog filmskog festivala. Ali, osim festivala, grad Pula ima i druge vrijedne filmske tradicije. Prije svega ne treba zaboraviti da je Pula jedan od prvih hrvatskih gradova u kojem su bile prikazane pokretne fotografije braće Lumiere - već 21. studenoga 1896. u Politeami Ciscutti (današnje Istarsko narodno kazalište) - zatim od 20. veljače do 2. ožujka 1897. u pivnici u Šijani i tako dalje.

Međutim, prije 100 godina u Puli je osnovano i jedno od najstarijih filmskih proizvodnih poduzeća na tlu Hrvatske. O tome je 30. svibnja 1913. objavljena slijedeća vijest u lokalnom dnevniku na talijanskom jeziku »Il giornale di Pola«:

»Lokalni kinematografski filmovi. Naš grad, koji dosad nije bio uključen u produkciju kinematografije, biti će odskora uključen, jer je poduzeće Rudolfa Marinkovića nedavno dobilo potrebne dozvole nadležnih vlasti da snima kinematografske filmove u Puli i pokrajini. Prvi od tih snimljenih filmova je o mimohodu vjerske procesije i već je prikazan, a pripremanju se drugi zanimljivi istarski filmovi namijenjeni Jadranskoj izložbi u Beču.«

Kako je došlo do snimanja ovog filma i tko je bio Rudolf Marinković? Zasad o tome imamo veoma oskudne podatke, ali na osnovu njih bi se svakako mogla nastaviti istraživanja. U popisu stanovnika grada Pule za 1905. godinu pod tim imenom nalazi se samo jedna osoba - vlasnik prodavaonice tjestenina. Moguće je da se radi o drugoj ličnosti, ali ne treba isključiti ni mogućnost da je to naš Marinković koji se prethodno bavio drugim djelatnostima, pa zatim promijenio obrt i postao fotograf.

Dva poduzeća

Godine 1913., također u popisu stanovnika grada Pule, izričito se navodi da je Rudolf Marinković fotograf, dok je 1916. godine u dnevniku na njemačkom jeziku »Polaer Tagblatt« objavljen oglas fotografskog salona »Venus« u tadašnjoj Premanturskoj ulici broj 11 čiji je vlasnik Rudolf Marinković. Znači, nema sumnje da je on po zanimanju bio fotograf. U jednom kasnijem novinskom tekstu na njemačkom jeziku navodi se da se poduzeće za snimanje filmova »gospodina Rudolfa Marinkovića zove Adrija Film«,

Kino »Edison«, u via Sergia 34, gdje je prikazan prvi Marinkovićev film

što bi značilo da je jedno vrijeme imao dva registrirana poduzeća - fotografsko i filmsko.

Nažalost, nisam uspio pronaći odgovarajuću arhivsku građu koja bi pružila više podataka o Marinkoviću, o fotografskom salonu Venus i poduzeću Adrija Film. Pretpostavljam da takva grada postoji, najvjerojatnije u Trstu gdje je Marinković morao tražiti odgovarajuću dozvolu bar za »...kinematografsko snimanje u Puli i pokrajini«. Tako smo, zasad, ograničeni samo na podatke iz tiska. Za ono vrijeme nije bio izniman slučaj da se fotografi, uz svoj obrt, zainteresiraju i za novi

PRVI FILM

Prvi Marinkovićev film bio je »Procesija na Tijelovo u Puli«, snimljen 22. svibnja 1913., a prikazivan u kinu »Edison« od 26. do 29. svibnja prije redovitog programa

vid fotografije - film.

Kada i gdje je prvi domaći pionir filma u Puli Rudolf Marinković nabavio kameru i filmsku vrpču nije poznato, vjerojatno u Trstu, ali ostali su zabilježeni podaci o pet filmova koje je on realizirao, četiri 1913., a peti 1914. godine. Prvi je bio »Procesija na Tijelovo u Puli«, snimljen 22. svibnja 1913., a prikazivan u pulskom kinu »Edison« (via Sergia 34, u vlasništvu braće Fragiacom) od 26. do 29. svibnja prije redovitog programa (koji se mijenjao). U više novinskih oglasa navodi se da je film »...proizveo R. Marinković«. Podatak da je film projiciran svega četiri dana po snimanju navodi na zaključak da je Marinković u vlastitom laboratoriju razvio i kopirao film (iako je moguće da je to obavio i u Trstu).

Smrt mornara

Slijedeći film Rudolfa Marinkovića bio je »Velika proslava 18. kolovoza« - snimljen na vježbalištu kraj Mornaričke vojarnje u Puli, gdje je svečano proslavljen dan rođenja cara Franje Josipa. U nazočnosti oficirskog kora, uglednih uvanika i građanstva održana je revija postrojbi, a viceadmiral

Potvrda rada R. Marinkovića je i ova jedna od rijetkih razglednica koje je on izdao, 4. lipnja 1906. - danas na »S« krivini Tomasinijeva i Gundulića

Kočija na Giardinima, 1908. - ispred kina »Excelsior« (stare robne kuće)

graf Karl Lanus von Wellenburg uručio je odličja mornarima i časnicima.

Stjecajem okolnosti viceadmiral je četiri dana kasnije stradao nesretnim slučajem na poligonu tvrđave Saccorgiana (prostor današnjeg ugostiteljskog objekta Zlatne stijene). Naime, prigodom pokusa jednoga topa Škodine proizvodnje u cijevi je eksplozirala granata, a na licu mjesta su poginula tri mornara, dok je teško ranjeni viceadmiral preminuo iste večeri u Mornaričkoj bolnici, a predstavnik Škode je lakše ranjen.

Tako su nastala slijedeća dva Marinkovićeve filma: »Sahrana trojice mornara - žrtava eksplozije na Sakordani« i »Veličanstvena sahrana Njegove Ekselencije Vice-admirala grofa Laniusa«.

Mornari Jakob Zurc, Tomaž Čivko i Edvard Skornjak sahranjeni su uz vojne počasti na Mornaričkom groblju u Puli već slijedećeg dana po nesreći (23. kolovoza), a za vrijeme sahrane zastave na ratnim brodovima u pulskoj luci bile su spuštene na pola koplja. Viceadmiral je sahranjen na pompozan način 25. kolovoza poslije podne, a »povorka je s Mornarič-

kom glazbom na čelu, počasnim vojnim jedinicama, vijencima, admiralima i časničkim korom prešla kratak put do Mornaričke bolnice do Mornaričkog groblja. S brodova su odjekivali počasni plotuni, a zastave su bile spuštene na pola koplja.«

Sva tri filma prikazivana su

zajedno u pulskom kinematografu »Minerva« (u vlasništvu gđe. Benussi - prije kino »Excelsior« u staroj robnoj kući, op. M. Č.) od 3. rujna 1913., što je u dnevnom tisku i zabilježeno na slijedeći način: »Domaći kinematografski snimci. Od jučer se prikazuju u kinematografu Minerva, uz

Kinematografska djelatnost u Puli

Beogradski povjesničar filma Dejan Kosanović, svojedobno i direktor Festivala jugoslavenskog igranog filma u Puli, 1988. godine u izdanju Instituta za filma Beograd i FJIF-a u Puli objavio je »istorijsku studiju« pod naslovom »Kinematografske delatnosti u Puli 1896-1918« (urednik Predrag Golubović), gdje je objavljen i ovaj dio povijesti filmske Pule posvećen Rudolfu Marinkoviću.

Procesija na Tijelovo u Puli

Film je snimljen 22. svibnja izjutra. Iako nema opisa filma i ne znamo njegov točan sadržaj, znamo kako se odvijala procesija. Pored svećenstva i građanstva sudjelovala je Mornarička glazba i jedan polubataljon mornara. Svečanost je počela u 7.45 sati pred zgradom Admiraliteta na obali, u 8 sati se pojavio komandant luke (Hefenadmiral) što je pozdravljeno s dva deset i jednim topovskim pucnjem s brodova, a zatim je cijela povorka obalom i ulicama grada otišla do Mornaričke crkve...

Velika proslava 18. kolovoza

Drugi Marinkovićev film snimljen je prilikom svečane proslave rođendana cara Franje Josipa na vježbalištu kraj Mornaričke vojarne. Tom prigodom u prisustvu časničkog kora i građana održana je velika revija trupa (mimohod), a vice-admiral grof Karl Lanjus von Vellenburg predao je odlikovanja mornarima i časnicima koji su se istakli prilikom blokada Skadra i Albanije od strane Austro-ugarske flote za vrijeme prvog balkanskog rata.

Što je i koje je dijelove Marinković snimio ostaje nepoznato, a ako ćemo suditi po onome što smo vidjeli na prva dva filma do sada otkrivena i snimljena u Puli 1898. (s još tri snimljena u Šibeniku), koje je prije par godina u Parizu otkrio Enes Midžić i time dosadašnju povijest filmskog snimanja s 1903. pomaknuo pet godina ranije, odnosno još 18 godina ranije u odnosu na Marinkovića, moguće je da su način i lokacije snimanja slične. (M. Č.)

živo interesiranje gledatelja, filmovi ovdašnjeg poduzeća Marinkovića, snimljeni na velikoj vojnoj reviji 18. kolovoza t.g. i na sahranama trojice mornara i Vice-admirala Laniusa, žrtava eksplozije na Sakordani. Sva tri filma, a osobito treći, su veoma uspjela...«

Nema nikakvih podataka da je Marinković tijekom 1913. snimio još neki film, niti da su njegovi filmovi doista prikazivani na velikoj »Jadranskoj izložbi« koja je koncem te godine održana u Beču. No, dobro je spomenuti da je o ovom sprovodu snimljen još jedan film (prikazivan od 28. kolovoza), a »Polaer Tagblatt« piše da je »...gospodin Franc Skala za kinematograf Eden (otvoren u via Sergia 16, 12. siječnja 1913. u vlasništvu samog Francesca Skale, op. M. Č.) naručio snimanje sahrane Grofa Laniusa...«, a sudeći po brzini prikazivanja (tri dana nakon snimanja) ovaj je snimatelj bio efikasniji od Marinkovića.

Sljedeći nama poznati film Rudolf Marinković snimio je tek 1. svibnja 1914. godine – bila je to »Regata C. i k. jahtklubova u Puli«. O tome je opet pisao pulski tisak: »Regate jaht-ekipa u kinu »Ideal« (via Carara, na mjestu današnje Fine, u vlasništvu Nikola Martina, op. M. Č.). Poznata firma Marinković (ulica Giulia) koja posjeduje dozvolu za kinematografska snimanja, zabilježila je za filmsko platno najzanimljivije faze C. i k. Jaht-regate... Dan prikazivanja biti će objavljen.«

Na osnovu svih ovih navedenih sekundarnih podataka sa sigurnošću možemo tvrditi da je Rudolf Marinković iz Pule snimio tijekom godine dana, od svibnja 1913. do svibnja 1914., pet dokumentarnih filmskih reportaža. Nažalost, nijedan od ovih filmova dosad nije pronađen, tako da ne možemo ništa reći o fotografskim, filmskim ili reporterskim odlikama Marinkovićevih djela. Svakako bi već sami navedeni filmovi, da su sačuvani, predstavljali dragocjen povijesni dokument o Puli prije sto godina.

Ipak, nikada ne treba gubiti nadu, jer i dalje postoji mogućnost da se bar neki od njih pronađe u nekom svjetskom filmskom arhivu među neidentificiranim materijalima. Također ne znamo je li Marinković filmski snimio još nešto. Posebno, jesu li realizirani filmovi o Istri i Puli koji su bili najavljeni za veliku »Jadransku izložbu« koja je održana u Beču koncem 1913. godine. Trebalo bi pažljivo proučiti bečki tisak i drugu dokumentaciju o toj izložbi, gdje bi se, možda, našli i neki podaci o prikazivanju filmova za kojima tragamo.

Foto za 48 sati

Dosta je logično i vjerojatno da je Rudolf Marinković u razdoblju od svibnja 1913. do svibnja 1914. godine iskoristio svoju dozvolu za kinematografska snimanja i snimio još neki film, ali o tome zasad nema podataka. Svakako se nastavio baviti fotografijom. Poznato nam je da je, bar do 1916. godine, u Premanturskoj ulici broj 11 u Puli djelovao fotografski studio Venus, vlasnika Rudolfa Marinkovića. On je povremeno u tisku objavljivao oglase i navodio da »fotografije za iskaznice izrađuje za 48 sati«.

To je bilo posebno važno, jer je poslije ulaska Italije u rat na strani saveznika (znači protiv Austrougarske Monarhije) svibnja 1915. Pula proglašena za »vojno-pomorsku ratnu zonu«, te je veliki dio civilnog stanovništva bio iseljen, a ostali su morali posjedovati posebne iskaznice. Poslije 1916. u Puli se Rudolfu Marinkoviću gubi svaki trag, bar ja nisam naišao na neke podatke.

Također, pored dosta tražanja, nisam uspio pronaći ni njegovu obitelj, odnosno potomke koji bi mogli pružiti neka potpunija obavještenja o životu i radu ovog pionira filma u Puli. Treba, međutim, zapamtiti: Rudolf Marinković je ostavio trag u pulskoj i hrvatskoj filmskoj prošlosti i svakako zaslužuje da se njegova djelatnost detaljnije prouči.